

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 50 Volume: 10 Issue: 50

Haziran 2017 June 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

NÂYÎ OSMAN DEDE, KANTEMİROĞLU VE KEVSERÎ HARF MÜZİK YAZILARINDA DİKKAT ÇEKEN İŞARETLER
SALIENT SIGNS IN LETTER MUSIC NOTATION OF NÂYÎ OSMAN DEDE, KANTEMİROĞLU AND KEVSERÎ

Gökhan YALÇIN*

Öz

Bu çalışmada ilk olarak *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*, *Kantemiroğlu Edvarı* ve *Kevserî Mecmuası'nun* müzik yazısı kullanıldığı bölümleri üzerine çalışmalar yapılmış, saz eserlerinin kaydedilmesinde kullanılan perde düzeni ve diğer işaretler incelenmiştir. İkinci olarak, *Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde* yer alan beş saz eserinden elde edilen perde düzeni ve işaretleri, Kantemiroğlu ve Kevserî'nin kullanmış olduğu harf müzik yazısı ile karşılaştırmalı incelemesi yapılmıştır. Çalışma sonucunda, Nâyî Osman Dede'nin kullandığı harf müzik yazısı ile Kantemiroğlu ve Kevserî yazısı arasında büyük oranda farklılıklar olmasına karşın *Kantemiroğlu Edvarı* ve *Kevserî Mecmuası'nda* dikkat çeken bazı işaretlerin Nâyî Osman Dede'nin icat ettiği işaretler olduğu görülmüştür. Bu işaretlerin kullanıldığı ölçüler Arel-Ezgi-Uzdilek sistemine göre Batı notasına çevrilererek, *Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde* mevcut olan eserlerin ise ölçüleri karşılaştırmalı olarak tablolar halinde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nâyî Osman Dede'nin Defteri, Kantemiroğlu Edvarı, Kevserî Mecmuası, Harf Müzik Yazısı, Osmanlı/Türk Musikisi.

Abstract

In this study, initially the studies have been done on the sections where music notation was used in *Nâyî Osman Dede's Book*, *Kantemiroğlu Edvarı* and *Kevserî Mecmuası*. Pitch arrangement which used in recording the instrumental pieces and other signs were examined. Secondly, comparative analysis have been made between pitch arrangement and signs obtained from five instrumental pieces which located in *Nâyî Osman Dede's Book* and letter music notation used by Kantemiroğlu and Kevserî. In conclusion, there are many differences between letter music notation used by Nâyî Osman Dede and Kantemiroğlu and Kevserî. In addition, it is seen that the salient signs which located in *Kantemiroğlu Edvarı* ve *Kevserî Mecmuası* are invented by Nâyî Osman Dede. The measures appeared in these signs are translated into Western notation according to Arel-Ezgi-Uzdilek system and the measures of instrumental pieces available in *Nâyî Osman Dede's Book* are presented in comparative tables.

Keywords: Nâyî Osman Dede's Book, Kantemiroğlu Edvarı, Kevserî Mecmuası, Letter Music Notation, Ottoman/Turkish Music.

1. Giriş

Meşk yöntemi ile müzik eserlerinin öğretim ve intikalinin yapıldığı Osmanlı/Türk musikisi eğitiminde müzik yazısından çok fazla yararlanılmamıştır. Hâlbuki Osmanlı/Türk musikisi tarihinde müzik yazısı kullanımı, Safiyüddin Urmevi'ye (13. yy), Farâbi'ye (10. yy) hatta Kindî'ye (9. yy) kadar dayanan köklü bir geçmişi vardır. Her yüzyılda neredeyse bir Türk musikisi yazılı kaynağında müzik yazısı örnekleri görülmekte ise de çok fazla itibar görmemiş, devamlılığı sağlanamamıştır. Buna rağmen Türk müziği eserlerinden yüzlercesinin kayıt altına alınması ve günümüze ulaşması sevindiricidir.

Müzik yazılarında, neredeyse her birinin müellifi ya da mucidinin ismi ile anılabilecek kadar farklı işaretler kullanılmışsa da genellikle araştırmacılar, müelliflerin kullandıkları müzik yazılarını ebced, harf yazısı (Arap ve Ermeni harfleri kullanılarak) ve Batı müziği notası olarak sınıflandırmışlardır. Türk müziği eserlerinin kaydedilmesinde kullanılan nota ile Batı müziği notası arasında önemli farkların olduğu bilinen bir gerçektir. Ebced ve harf yazılarında da yazardan yazara önemli farklar olduğu görülür.

Bu çalışmada on yedinci yüzyıl Osmanlı/Türk musikisi yazılı kaynaklarından olan *Nâyî Osman Dede'nin defteri* ve *Kantemiroğlu Edvarı* (Kitâb-ı İlmü'l-Mûsikî Ala Vechi'l Hurufat) ile on sekizinci yüzyıl yazılı kaynaklarından *Kevserî Mecmuası'nun* (Kitâb-ı Musikar) önemli bir bölümünü oluşturan saz eserlerinin kaydedilmesinde kullanılan harf müzik yazılarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*, *Kantemiroğlu Edvarı* ve *Kevserî Mecmuası'nun* müzik yazısının kullanıldığı bölümleri üzerinde çalışmalar yapılmış, saz eserleri incelenmiş ve müzik yazıları karşılaştırılarak aralarındaki benzerlikler ve farklılıkların belirlenmesine çalışılmıştır.

Nâyî Osman Dede'nin Defteri, *Kantemiroğlu Edvarı* ve *Kevserî Mecmuası* adlı eserlerde kullanılan müzik yazısının birbirine benzediği bilinmektedir. Bazı farklılıkların da olduğu bazı kaynaklarda dile getirilmiştir.

*Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-mail: gyalcin@hotmail.com

Müzik yazısında kullanılan işaretler bakımından bu benzerlikler ya da farklılıklardan bahsediliyorsa da eserler bakımından karşılaştırma yapılmadığı için yazılı kaynaklar arasında ne gibi benzerlikler olduğu ele alınmamış, ele alınamamıştır. *Nâyî Osman Dede'nin Defteri* ve *Keşerî Mecmuası* özel arşivde olduğu için üzerinde çalışma yapılamamıştır. Fakat *Keşerî Mecmuası'nın* üzerine yapılan son çalışmalar (Ekinci, 2016) ve *Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nden* beş eserin üzerine yapılan çalışmalar (Doğrusöz, 2006; Yalçın, 2017) sayesinde bu eserleri karşılaştırmalı olarak incelemek mümkün hale gelmiştir. Üç yazılı kaynağın yazarlarının hangi tarihler arasında yaşadığı, kitapların hangi tarihler ya da tarihler arasında yazılmış olabileceği Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Müelliflerin doğum/ölüm ve kitap telif tarihleri

Yazar	Hangi Tarihler arasında yaşadı	Eser Telif Tarihi
Nâyî Osman Dede	1652-1729	1672/1697
Dimitri Cantemir (Kantemiroğlu)	1673-1723	1691
Nâyî Mustafa Kevserî	1750 sonrası	1750 sonrası

Tablo 1'e göre Nâyî Osman Dede ile Kantemiroğlu'nun çağdaş olduğu söylenebilir. Kevserî ise yaklaşık seksen yıl sonra yaşamış ve kitabını telif etmiştir. Kantemiroğlu ile Nâyî Osman Dede'nin birbirlerinden haberdar olup olmadığı, kitaplarından ve kullandıkları müzik yazısından haberdar olup olmadıkları bilinmemektedir. Kevserî'nin ise *Kantemiroğlu Eğvarı'*ndan haberdar olduğu, hatta mecmuasına tüm eserleri kaydettiği bilinmesine karşın *Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nden* haberdar olup olmadığı bilinmemektedir. Çalışmada bu sorulara da cevap bulunması hedeflenmektedir.

1.1. Nâyî Osman Dede'nin Defteri

Judetç'in açıklamalarına göre *Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nin* genel özellikleri şu şekildedir:

Bu, el yazması harf notasıyla yazılmış 100 yapraklık bir defterdir. Defterin sayfaları 200 mm. x 93 mm. boyutundadır. Defterin hâki renkli deriyle kaplı bir cildi vardır, içindeki yazılar siyah mürekkeple, bölüm başlıkları da yaldızlı harflerle yazılmıştır. Yazı türü olarak nesih kullanılmıştır. Birinci yaprakta yazarın *derviş Osman el-melevî fi tekkye-i Galata* imzası yer almaktadır. Bu, defterdeki en eski imzadır. Aynı yaprakta başka imzalar da vardır: *el-fakir el-şeyh Seyyid Abdülbâki el-melevîhâne-i cedîd*; *el-fakir el şeyh Hüseyin Salâheddin el melevî, melevîhâne-i bâb-ı cedîd*; *el-fakîr el şeyh Seyyid Osman Salâheddin el melevî, melevîhâne-i bâb-ı cedîd*. Sayfanın kenarına 1227 cemaziü'l sani yevm 7 (17 Haziran 1812) tarihi yazılmıştır; bu tarih defterin son sahibince yazılmış olabilir. Defterde 70 dolayında saz eserinin notası yazılıdır (65 peşrev ile birkaç semâi). Buradaki parçaların çoğu Ufkî'de, Kantemiroğlu'nun derlemesinde, Kevserî'nin *Mecmuâsı'*nda da vardır (Judetz, 2007: 38).

Resim 1. *Nâyî Osman Dede'nin Defteri* (Yalçın, 2017: 1450)

Resim 1'de görüldüğü gibi *Nâyî Osman Dede'nin Defteri* arkalı önlü yazılmıştır. Eserlerin bulunduğu bazı sayfalarında ise iki eserin notaya alındığı görülmektedir. Defter özel bir kütüphanede olduğu için üzerinde yapılan çalışmalar sınırlıdır. Yapılan çalışmalarda ise toplam beş eser incelenmiştir. Bu eserlerin listesi aşağıda verilmiştir;

1	Nikriz	Sakil	Muzaffer	<i>Keşerî Mecmuası'</i> nda, <i>Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde</i> ve <i>Kantemiroğlu Eğvarı'</i> nda mevcuttur.
2	Segâh	fahte	Nameş	<i>Keşerî Mecmuası'</i> nda, <i>Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde</i> ve <i>Kantemiroğlu Eğvarı'</i> nda mevcuttur.
3	Rast	düyek	Ahmed Beg	<i>Keşerî Mecmuası'</i> nda, <i>Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde</i> ve <i>Kantemiroğlu Eğvarı'</i> nda mevcuttur.
4	Rast	düyek	Âlem-Âra	<i>Keşerî Mecmuası'</i> nda, <i>Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde</i> ve <i>Kantemiroğlu Eğvarı'</i> nda mevcuttur.
5	Pencgâh	düyek	Zeynü'l-Abidin	<i>Keşerî Mecmuası'</i> nda ve <i>Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde</i> mevcut, <i>Kantemiroğlu Eğvarı'</i> nda yoktur ¹ .

Üç yazılı kaynakta da mevcut olan dört eser vardır. Bir eser ise Nâyî Osman Dede'de ve *Keşerî Mecmuası*'nda bulunmaktadır. Bu eserlerin dışında Judetz'in yaptığı çalışmada Nâyî Osman Dede'nin defterinde bulunan eserlerin listesi verilmişse de müzik yazısına dair ve işaretlerine yönelik bir çalışma yapılamamıştır (Ek 2). Aşağıda verilen tablolarda Nâyî Osman Dede'nin Türk Musikisi perdelere karşılık geliştirdiği perde, tekrar işaretleri ve perde değerleri için kullanılan rakamlar görülmektedir (Yalçın, 2017: 1464-1465).

Tablo 2: Nâyî Osman Dede'nin geliştirdiği perde düzeni

Yegâh	Aşiran	Irak	Geveşt	Rast	Dügâh	Segâh	Çargâh	Uzzal	
Neva	Hüseyinî	Acem	Evç	Mahur	Gerdaniye	Muhayyer	Tiz segâh	Tiz çargâh	
Bayatî	Segâh	Nikriz							

Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde perde süreleri için rakamlar kullanıldığı ve bu rakamların ilgili perdelerin üzerinde yazılı olduğu bilinmektedir. Bir, iki, üç, dört ve yarım vuruşluk süreler rakamlar ya da şekiller ile gösterilirken, daha uzun süreler için örneğin, dört ve ikilik süreler yan yana getirilerek altı ya da dört ve birlik süreler yan yana getirilerek beş vuruşluk süreler elde edilmiştir (Tablo 3).

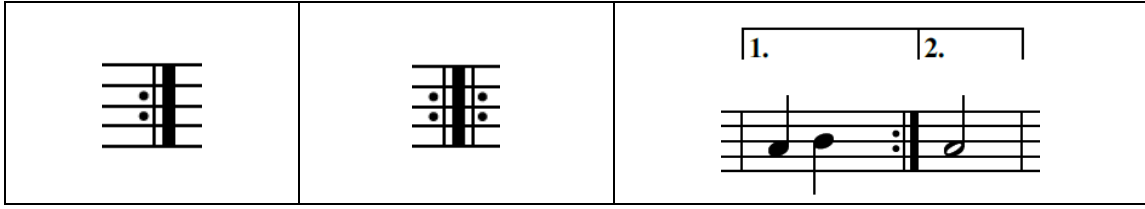
Tablo 3: Nâyî Osman Dede'nin geliştirdiği perdeler ve süreleri

4 vuruş (□)	3 vuruş (□)	2 vuruş (□)	1 vuruş (değer yok)	Yarım vuruş

Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde diğer nüshalarda olmayan ve Nâyî Osman Dede'nin Batı müziği notasından en azından haberdar olduğu fikrini uyandıran tekrar işaretleri ve bu işaretlerin nasıl kullanıldığı Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4: Nâyî Osman Dede'nin notasında tekrar işaretleri

Tekrar işareti	Tekrar işareti	Dolap işareti

1.2. Kantemiroğlu Edvârı

Dimitri Kantemir [Kantemiroğlu] tarafından yazılan ve asıl adı *Kitâb-ı İlmü'l-Mûsikî ala Vecî'l-Hurufat* olan bu yazma eser genellikle *Kantemiroğlu Edvârı* olarak bilinmektedir. *Kantemiroğlu Edvârı* ve bu edvarda kullanılan müzik yazısı üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Kantemiroğlu'nun kullandığı müzik yazısıyla ilgili ilk çalışma H. Saadettin Arel, Rauf Yektâ ve Dr. Suphi Ezgi tarafından yapılmıştır. H. Saadettin Arel, *Kantemiroğlu Edvârı*'nın bir bölümünü Şehbâl'in 67. sayısından başlayarak bir dizi halinde yayınlamış, Kantemiroğlu yazısından örneklerin ve çeviri yazılarının da yer aldığı bu yazı dizisinde Kantemiroğlu müzik yazısı ilk kez basılmıştır. En kapsamlı çalışma ise Yalçın Tura tarafından yapılmıştır. Çalışmada eserin tamamı tıpkıbasım, yeni harflere çeviri ve sadeleştirilmiş metin olarak yayımlanmıştır (Tura, 2001). Kantemiroğlu'nun kullandığı müzik yazısı, bilindiği gibi ilk sekizlide 15, ikinci sekizlide ise 17 perde içerir. Üçüncü sekizlide yalnızca iki perdesi gösterilmiştir. Toplamı 33 olan bu perde işaretleri, süre değerleri ile ilgili kullanılan rakamlar ve tekrar işaretleri Tablo 5-6 ve 7'de verilmiştir.

Tablo 5. *Kantemiroğlu Edvârı*'nda kullanılan perde düzeni

Yegâh	Aşiran	Irak	Rehavi	Rast	Dügâh	Segâh	Çargâh	Saba	Uzzal
ی	ع	و	ر	ص	د	س	ح	ص	ل
Neva	Hüseyni	Acem	Evç	Mahur	Gerdaniye	Muhayyer	Tiz segâh	Tiz çargâh	
ه	ح	ع	ا	ما	ک	م	س	ح	
Bayati	Nihavend	Buselik	Zengüle	Acem aşiran	Hisar	Şehnaz	Sünbüle	Tiz buselik	Tiz saba
با	ه	ب	ز	ع	ح	ش	س	ب	ص
Tiz uzzal	Tiz neva	Tiz Bayati	Tiz Hüseyni						
ل	ه	با	ح						

Tablo 6: Kantemiroğlu'nun kullandığı perdeler ve süreleri

4 vuruş (□)	3 vuruş (□)	2 vuruş (□)	1 vuruş (değer yok)	Yarım vuruş

Tablo 7: Kantemiroğlu notasında tekrar işaretleri

Tekrar işareti	Tekrar işareti	Tekrar işareti (yazı ile tekrar)	Dolap işareti
 (Mükerrer)	YOK		YOK
		Önceki bileşimi tekrarlar (bâz gû terkib-i evvel)	

Tablo 5, 6 ve 7'de harflerin, rakamların ve şekillerin karşılıklarının ne olduğunun önemli olmasının yanı sıra nasıl yazıldıkları ve gösterildikleri de önemlidir. Bu yazım ve şekiller aynı anlama gelseler bile mucitlerinin ayırt edici özellikleridir ve çalışmada önemli bilgiler sunması beklenmektedir. Bu bilgilere karşılaştırma yöntemi kullanılarak ulaşılabildiği düşünülmektedir.

1.3. Kevserî Mecmuası

Asıl adı *Kitab-ı Musikar* olan ve Nâyî Mustafa Kevserî tarafından yazılan bu eserin hangi tarih ya da tarihler arasında yazıldığı, müellifi ile ilgili olarak hangi tarihler arasında yaşadığı gibi kesin tarihler verebilecek henüz bilgiler mevcut değildir. Yaklaşık olarak on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında telif edilmeye başlandığı tahmin edilmekte, müellifinin Kevserî mahlasına sahip, neyzen ve mevlevî Nâyî Mustafa olduğu bilinmektedir. Eser uzun süre özel kütüphanede araştırmaya ve araştırmacılara kapalı tutulmuştur. Eser ile ilgili olarak ilk çalışmalar 1907 yılında *Şehbal* dergisinde Rauf Yekta Bey ve H. Sadettin Arel tarafından yapılmış ve bazı sayfaları da ilk kez yayınlanmıştır. Eserin içeriğine yönelik ilk yüzeysel inceleme ise Eugenia Popescu-Judetzu tarafından yapılmış, bu çalışması ise ancak 1998 yılında Türkçe yayınlanmıştır. Nihayet eserin bir mikrofilminin Millî Kütüphane'de olduğu tespit edildikten sonra araştırmacıların çalışmaları mümkün olabilmiş, eserin üzerinde daha nitelikli ve kapsamlı çalışmalar yapılmaya başlamıştır.

Kevserî Mecmuası 250 varaktan oluşmaktadır. İçerisinde nota mecmuası, Türk musikisi nazariyatı ve çeşitli Türk musikisi çalgı perdelerinin resimleri ve şiir örnekleri barındırmaktadır. Yararlanılan kaynaklar arasında *Kantemiroğlu Edvarı*, *Akovalızade Hatem Efendi Edvarı* gibi çeşitli yazılı kaynaklar vardır. *Kevserî Mecmuası*'nın en önemli özelliklerinden bir tanesi ise 539 adet harf yazı kullanılarak saz musikisi eserlerinin kaydedilmiş olmasıdır. Kevserî, *Kantemiroğlu Edvarı*'nda yer alan nota koleksiyonunu kaydetmekle kalmamış, farklı kaynaklardan ya da bizzat kendisinin notaya aldığı eserler ile bu koleksiyonu genişletmiştir. Kullanılan harf yazısı Kantemiroğlu'na ait olduğu kabul edilen harf yazısı ile aynı olmakla birlikte bazı işaretlerde farklılıklar görülür. Uzzal perdesi yazılışında iki farklı yazım şekli dikkat çekmektedir, diğer perde işaretleri ise aynı kabul edilebilir².

Tablo 8: Uzzal perdesi işaretleri

Kevserî	Kantemiroğlu

2. Bulgular ve Yorumlar

Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde kullandığı perde düzeni ile Kantemiroğlu'nun edvarında kullandığı perde düzeni karşılaştırıldığında aralarında büyük oranda farklılıklar olduğu görülür (Ek 1). Benzerlik olan perde şekillerinin tam perdeler içerisinde olduğu, nim (yarım) perdelerin ise Bayati perdesi hariç neredeyse tamamının farklı olduğu söylenebilir. Kısaca, perde düzeninde kullanılan otuz üç perde şeklinden sadece 8'inin tam olarak benzer olduğu, birkaç perde şeklinin ilk harflerinin benzer kabul edilebileceği, diğerlerinin ise tamamen farklı olduğu görülmüştür. Perde süre değerlerinin kullanımı tamamen farklıdır. Nâyî Osman Dede perde süre değerlerini perdelerin üzerine, Kantemiroğlu ise perdelerin altına yazmaktadır. Ayrıca bir vuruşluk perde değerlerini Kantemiroğlu teker teker her perdede gösterirken Nâyî Osman Dede bir vuruşluk perdelerin üzerinde değer yazmamıştır. Tekrar işaretleri karşılaştırıldığında ise Nâyî Osman Dede'nin kullandığı tekrar işaretleri ile Kantemiroğlu'nun kullandığı işaretlerin neredeyse tamamının farklı olduğu görülmüştür. Kevserî'nin kullandığı harf yazısının ise neredeyse tamamının Kantemiroğlu yazısı ile aynı olduğu bilinmektedir.

Bu büyük orandaki farklılıkların dışında bazı dikkat çeken benzer işaretlerin olduğu da görülmüştür. Çalışmanın bu bölümünde bu benzerliklere dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

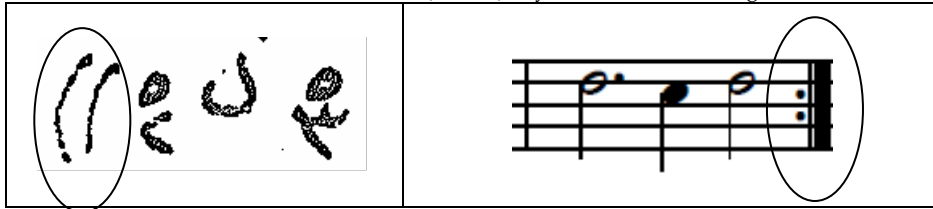
2.1. Kevserî ve Nâyî Osman Dede Yazısı Arasındaki Benzerlikler

Kevserî Mecmuası'nın büyük bir kısmının *Kantemiroğlu Edvarı*'ndan istinsah olduğu yaygın bir şekilde kabul edilmektedir. Çalışmalarda *Kevserî Mecmuası*'nın *Nâyî Osman Dede'nin Defteri* ile ilişkisinin olup olmadığı ile ilgili olarak hiçbir bilgi yoktur. Her iki kaynak incelendiğinde Nâyî Osman Dede'nin icat ettiği ya da kullandığı bazı işaretlerin *Kevserî Mecmuası*'nda bazı eserlerde aynı amaçla kullanıldığı görülmektedir.

Kevserî Mecmuası'nda bulunan toplam 539 eserden özellikle farklı bir el yazısı ya da Kevserî tarafından farklı bir zamanda yazıldığı tahmin edilen 319. eserden itibaren (*Kevserî*, v. 119a) benzer işaretler ile karşılaşılsa da daha önce kaydedildiği düşünülen eserlerde de bazı benzerlikler görülür. Bu esere kadar özellikle bir vuruşluk değere sahip perdeler için "□/bir" rakamı her perdenin üzerinde istisnasız kullanılırken bu eserden itibaren hemen hemen hiç kullanılmadığı görülür. Usulün bittiğine dair herhangi bir işaret Kantemiroğlu edvarında görülmez (fakat edvarın son eserlerinde görülen tekrar işaretlerine daha sonra değinilecektir). Kantemiroğlu edvarında tekrar işaretini çok az kullanmış, kullandığı ölçülerde de "mükerrer" yazısı ile belirtmiştir. Dolap işareti ise hemen hemen hiç kullanmamıştır. Bu yönleri ile değerlendirildiğinde, *Kevserî Mecmuası* ile *Nâyî Osman Dede'nin Defteri* arasında benzerlik olmadığı düşünülmekte ise de tekrar işaretleri, perde işaretleri, kullanılan bazı terimler ve ölçü işaretleri gibi *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'ni gösteren özel işaretler mevcuttur.

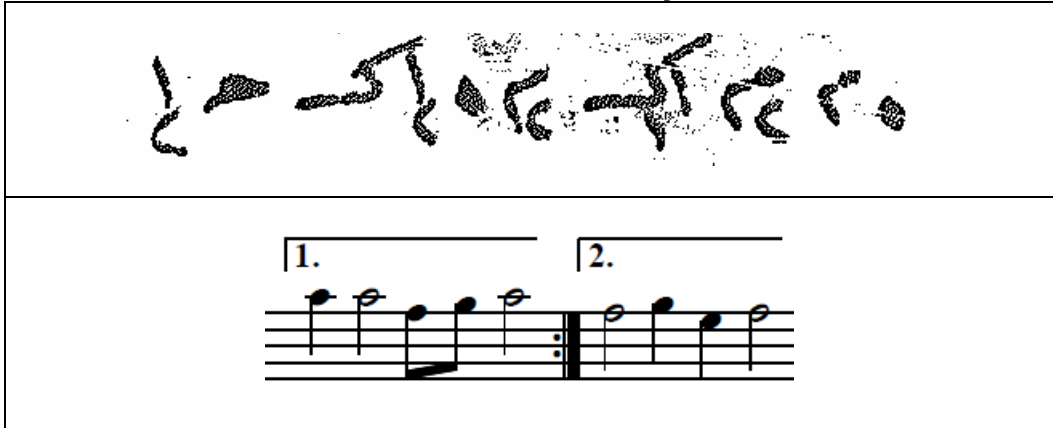
2.1.1. Tekrar işaretlerindeki benzerlikler

Tablo 9: *Kevserî Mecmuası* şehnaz/semai/büyük adlı eserde çift çizgi işareti

Tablo 9'da *Kevserî*'nin 535. eserinde Nâyî Osman Dede'nin tekrar işaretlerine benzer çift çizgi işareti kullandığı görülmektedir (v. 180a). *Kevserî Mecmuası*'nda kullanılan bu işaretin tekrar işareti olduğu ve daha önce hiçbir eserde de kullanılmadığı görülmüştür. Bu işaretin Kantemiroğlu'na ait olmadığı da bilinen bir gerçektir.

Tablo 10: *Kevserî Mecmuası* evç/semai adlı eserde dolap ifade eden nokta işaretleri

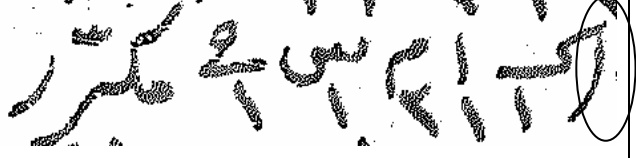

Tablo 10'da görüldüğü gibi Kevserî 532. eserinde dolap ifade eden nokta işaretleri kullanmıştır (v. 179b). Bu dolap işaretlerinin de Nâyî Osman Dede'nin defterini işaret ettiği söylenebilir. Zira Kantemiroğlu'nun yazısında böyle bir şekil kullanılmadığı bilinmektedir.

Tablo 11: *Kevserî Mecmuası* nişabür/semâi adlı eserde dolap işareti

Hane-i Evvel	
Hane-i Sani	
	

Tablo 11'de iki ölçüsü görülen *Kevserî Mecmuası*, nişabür/semâi adlı eserde dolap işareti kullandığı tespit edilmiştir (v. 178a-178b). 522. sırada yer alan bu eserin Mülâzime, Hane-i Sani, Hane-i Salis bölümlerinde dolap çizgisi verilmeden, nokta kullanılarak cümlenin tekrarlanması istenmiştir. Fakat mülâzime bölümünde nokta da yoktur.

Tablo 12: *Kevserî Mecmuası* segâh/bereşân adlı eserde tekrar ve dolap işaretleri

Dolap ve tekrar işaretinin gösterilişi	Batı notası
	

Tablo 12'de görülen işaretlerin tekrar ve dolap işareti olduğu açıktır (v. 138b). Bu dolap işareti gösterilişi Nâyî Osman Dede'nin kullandığı işaretin aynısıdır. 395. Sırada yer alan bu eserin Nâyî Osman Dede defterinden alındığını söylemek mümkünse de Judetz'in verdiği listede segâh makamında bereşân usulünde kaydedilmiş bir eser yoktur (Judetz, 2007: 38-39).

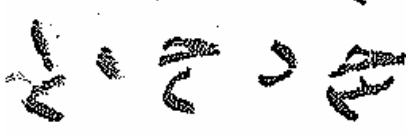

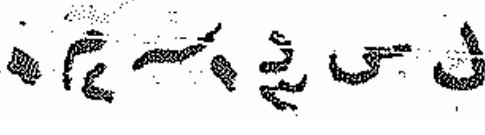

Tablo 13: *Kevserî Mecmuası*/segâh/devrikebir/Acemlerin adlı eserde tekrar ve dolap işareti

Dolap ve tekrar işaretinin gösterilişi	Batı notası
	

Tablo 13'te görüldüğü gibi "mükerrer" terimi tekrar, teslim terimi ise teslimin tekrar çalınacağı anlamına gelmektedir (v. 137b). Burada dikkat çekilmelidir ki "mükerrer" terimi öncesi ve sonrası perde süre değerleri eşittir. Fakat Nâyî Osman Dede Tablo 13'de gösterildiği gibi yarım değer ile gösterilen "neva-hüseyni" perdelerinden önce Tablo 12'de kullanıldığı gibi bir işaret kullanırdı. Bu haliyle mecmuanın 392.

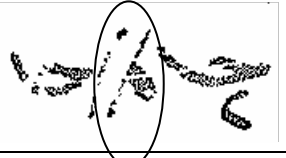

numarada kaydedilmiş bu eseri diğer yazım şekillerinden farklıdır, fakat dolap benzeri kullanımın yine Kantemiroğlu'na ait olmadığı, Nâyî Osman Dede'nin kullanımına daha yakın olduğu da açıktır.

Tablo 14: *Keşerî Mecmuası* hicaz/semai adlı eserde dolap işareti

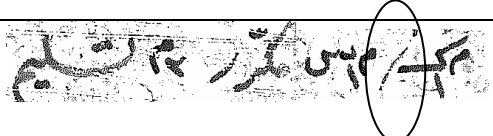

Tablo 14'te görüldüğü gibi *Keşerî Mecmuası*, hicaz/semai adlı eserde de dolap işareti kullanılmıştır (v. 178a). Fakat 519. sırada yer alan bu eserde Nâyî Osman Dede'nin kullandığı dolap çizgisi kullanılmamış, dolap işareti genellikle ölçü için kullanılan iki nokta işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 15: *Keşerî Mecmuası*/yürük kürdi/semai adlı eserde tekrar işaretleri

Dolap ve tekrar işaretinin gösterilişi		Batı Notası
		

Tablo 15'te görülen işaretler Nâyî Osman Dede'nin kullandığı tekrar işaretleri ile neredeyse birebir aynıdır (v. 177a). *Keşerî Mecmuası*'nda 515. sırada yer alan yürük, kürdi, semai adlı eserin Nâyî Osman Dede'nin *Defteri*'nden alınmış olma ihtimali varsa da Judetz'in verdiği listede semailer arasında kürdi makamında kaydedilmiş bir eser yoktur (Judetz, 2007: 38-39).

Tablo 16: *Keşerî Mecmuası* Muhayyer/Düyek/Büyük adlı eserde dolap işareti

Dolap ve tekrar işaretinin gösterilişi	Batı notası
	

Tablo 16'da *Keşerî Mecmuası* Muhayyer/Düyek/Büyük adlı eserde kullanılan dolap işareti görülmektedir (v. 171b). 499 sıra numaralı eserin içerisinde kullanılan dolap işaretleri Nâyî Osman Dede'nin dolap işareti kullanım şeklinin aynısıdır. Ayrıca eserin içerisindeki noktalama işaretleri de Nâyî Osman Dede'ye ait görünmektedir. Kantemiroğlu edvarında bu eser yoktur.

Yukarıda örnek verilen eserlerin dışında *Keşerî Mecmuası*'nda Bayati/Çenber/Nameş Gammfersa (v. 85b), Hüseyini/Devrikebir/Sultan Veled (44a-155b) ve buselik/sakil (v. 72b) adlı eserlerde de tekrar işareti kullanılmıştır. Bu işaretler Nâyî Osman Dede'nin *Defteri*'nde kullandığı işaretler ile benzerlik göstermektedir. Dikkat edilecek olursa çoğunlukla Kantemiroğlu Edvarı'nda olmayan eserler içerisinde Nâyî Osman Dede'nin *Defteri* ile benzerlik gösteren şekiller ile karşılaşılmaktadır.

2.1.2. Perde işaretlerindeki benzerlikler

Keşerî Mecmuası'nda kullanılan perde düzeninin çok küçük bir farkla Kantemiroğlu Edvarı'nda kullanılan perde düzeni ile aynı olduğu bilinmektedir. Fakat özellikle *Keşerî Mecmuası*'na sonradan eklenen eserler içerisinde Nâyî Osman Dede'nin *Defteri*'nde kullandığı bazı perde işaretleri görülür.

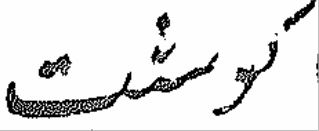
Tablo 17: Der makam-ı Acem/Semai adlı eserde geveşt perdesi

					
Geveşt	Geveşt	Hüseyini	Gerdaniye	Gerdaniye	Neva

Tablo 17'de Der makam-ı Acem-Semai adlı eserde geveşt perdesi için işaret kullanıldığı görülmektedir (v. 178a-178b). Ekinci (2016: 256-257) yaptığı araştırmasında bu işaret ile ilgili olarak "...her simge üçer birimlik zamana karşılık geliyor. Neyi ifade ettiği anlaşılamayan bu simge..." açıklamasında bulunmuştur.

Öncelikli olarak işaretin/simgenin ne anlama geldiğini bulmak gerekir. Yazı olarak "geveşt" yazısını hatırlatmakta ise de yazım olarak farklı olduğu görülür (كوشت). Fakat *Kevserî Mecmuası* incelendiğinde geveşt makamında yazılmış eserlerde kullanılan başlıkların her iki şekilde de yazıldığı görülür.

Tablo 18: *Kevserî Mecmuası*'nda "geveşt makamı" yazılış farklılıkları

		
Geveşt-Çenber-Nâmâlum	Büzürg-Hicaz-Gev[h]eşt	Geveşt

Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde kullandığı "geveşt" perdesi birçok eserde "rehavi" olarak kullanılmış olsa da iki eserde "geveşt" olarak kullanıldığı (Tablo 18), bunun sebebinin de *Nâyî Osman Dede'nin* defterinden yararlanmış olabileceği söylenebilir. Geveşt perdesi ve harf işareti *Nâyî Osman Dede'nin* kullandığı işaretlerden birisidir. Aynı şekilde aynı eserde kullanılan bir diğer perde işareti ise buseliktir. Tablo 19'da Geveşt ve buselik perdelerinin *Kevserî Mecmuası* ve *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde kullanıldığı şekilleri karşılaştırılmış olarak verilmiştir.

Tablo 19: Geveşt Perdesi ve Buselik Perdesi

	Osman Dede	Kevserî
Geveşt		
Buselik		

Geveşt perdesi *Nâyî Osman Dede'nin* kullandığı bir perdedir. *Kantemiroğlu Edvarı*'nda ise bu perdenin karşılığı rehavi perdesidir. Burada rehavi yerine geveşt perdesinin tercih edilmiş olmasının sebebi çalgı farklılığı olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi buselik ve mahur/geveşt perdeleri ney çalgısında aynı parmaklar ile ve parmağın aynı oranda açılması ile elde edilir. Burada mahur perdesi yerine geveşt kullanılmasının sebebinin "baş hareketi ile ses yüksekliğinin elde edilmesi" olarak ifade edilebileceği düşünülmektedir.

2.1.3. Usul sonu (ölçü çizgisi) işaretlerindeki benzerlikler

Nâyî Osman Dede'nin müzik yazısında usullerin bitiminde genellikle ölçü çizgisi yerini tutan nokta işareti kullandığı belirtilmişti. Benzer işaretin bazı eserlerde *Kevserî* tarafından da kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 20: *Kevserî Mecmuası* puselik/semal adlı eserde usul sonu işareti

<i>Kevserî Mecmuası</i>	Batı Notası
	

Tablo 20'de görüldüğü üzere *Kevserî Mecmuası*'nın 341. eserinde Nâyî Osman Dede'nin usul bitimini göstermek için kullandığı nokta işareti kullanılmıştır (v. 122b). Ayrıca bu eserde bazı perdelerin üzerinde hatırlatıcı amaçla yazıldığı düşünülmemiz rakamlar da kullanılmıştır.

Tablo 21: *Kevserî Mecmuası* peşrev-i makam-ı hüzzam/usules çenber adlı eserde usul sonu işareti

Kevserî Mecmuası	Batı Notası

Tablo 21'de görüldüğü gibi *Kevserî Mecmuası* 313. sıra numaralı, peşrev-i makam-ı hüzzam/usules çenber adlı eserde, ölçüleri gösteren nokta işaretleri kullanılmıştır (v. 116a).

Tablo 22: *Kevserî Mecmuası* pençgâh/düyek/ Zeynü'l-Abidin adlı eserde usul sonu işareti

	Nâyî Osman Dede'nin Defteri	Kevserî Mecmuası
Harf Yazısı		
Batı Notası		

Tablo 22'de görüldüğü gibi *Kevserî Mecmuası*'nın 315. Sıra numaralı, pençgâh/düyek adlı eserinde ölçüleri gösteren nokta işaretleri kullanılmıştır (v. 116b). *Nâyî Osman Dede'nin Defteri* ve *Kevserî Mecmuası*'nın aynı ölçüsünde görülen nokta işareti *Kevserî*'nin bu eseri *Nâyî Osman Dede'nin* defterinden almış olabileceğini göstermektedir. Zira pençgâh makamında, düyek usulünde, Zeynü'l-Abidin'e ait olduğu belirtilen bu eser *Kevserî Mecmuası*'nda ve *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde mevcut olup, *Kantemiroğlu Edvarı*'nda yoktur. *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde olduğu ve üzerinde inceleme yapılan bu eser Judetz'in verdiği listede de yoktur (Judetz, 2007: 38-39). Bu durum Judetz'in verdiği listenin doğruluğunu tartışılır hale getirmekte ve daha önceki tespitlerde judetz'in listesinde olmadığını belirttiğimiz eserlerin de *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde olabileceği konusunda şüphe uyandırmaktadır.

2.1.4. Terimlerin yazılışı açısından benzerlikler

Nâyî Osman Dede saz eserlerinin bölümlerini şu şekilde sıralamaktadır: hane-i evvel (birinci hane), lazime (teslim), hane-i sani (ikinci hane), hane-i salis (üçüncü hane), hane-i rabi (dördüncü hane). Günümüzde teslim olarak adlandırılan bölüm *Nâyî Osman Dede* tarafından lâzime yazılırken, *Kantemiroğlu* ve *Kevserî* tarafından hemen hemen tüm eserlerde mülâzime yazılmıştır. Anlam olarak aynı olduğu kabul edilse de yazım farklılıklarının göz ardı edilmemesi gerekir. Zira özellikle mecmuanın son eserlerinde *Nâyî Mustafa Kevserî* bazı eserlerde "lâzime" terimini kullanmıştır.

Tablo 23: Eserlerde lâzime teriminin yazılışı

Kevserî Mecmuası	Nâyî Osman Dede'nin Defteri	
		Lâzime

Lâzime teriminin kullanıldığı eserlerin *Nâyî Osman Dede'nin Defteri* ile ilişkisi olduğu düşünülmektedir. *Kevserî Mecmuası*'nda hangi eserlerde lâzime teriminin kullanıldığı Tablo 24'de verilmiştir.

Tablo 24: Lâzime teriminin kullanıldığı saz eserleri

No	SAYFA	Eser Künyesi	Eser sıra no	Terim Lazime
1	<i>Kevserî</i> , v. 123a	Neva, semai	344	
2	<i>Kevserî</i> , v. 123a	Beyati, semai, Ahmet Çelebi	345	
3	<i>Kevserî</i> , v. 123a	Hüseyni, semai	346	
4	<i>Kevserî</i> , v. 122b	Puselik, semai	342	
5	<i>Kevserî</i> , v. 122b	Hicaz, semai	343	
6	<i>Kevserî</i> , v. 121b	Rast, muzaffer, semai	335	

7	Kevserî, v. 121a-b	Rast, semai	334
8	Kevserî, v. 121a	Rast, semai	333
9	Kevserî, v. 120a	Irak, semai	324
10	Kevserî, v. 119b	Irak, semai, muzaffer	322
11	Kevserî, v. 99b	Hüseyni, berevşan/ Kebir	244
12	Kevserî, v. 82a	Neva, devrikebir, Ahmed Beg	172

2.2. Kantemiroğlu ve Nâyî Osman Dede Yazısı Arasındaki Benzerlikler

2.2.1. Perde süre değerlerindeki benzerlikler

Kantemiroğlu Edvarı'nda "Malumat-ı Sema'iyyat" başlıklı bölümden itibaren kaydedilen semai usulünde yazılmış eserlerin nota değerlerinde farklılıklar olduğu görülür. Bir vuruşluk değere sahip perdeler üzerinde işaret yazılmamıştır. Bu eserler aşağıda verilmiştir (*Kantemiroğlu*, v. 125-136).

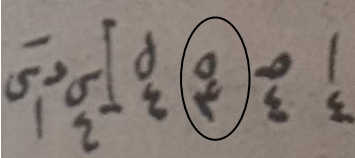
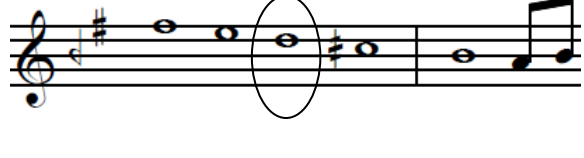
Tablo 25: Bir vuruşluk değerlerin yazılmadığı eserler listesi

Sıra	Eser varak ve No	Eser Adı
1	v. 125-237	Der makam-ı Rast semai
2	v. 238-238	Der makam-ı Rast semai
3	v- 125/126-239	Der makam-ı Rast semai
4	v. 126-240	Der makam-ı Rast semai
5	v. 126-241	Der makam-ı Rehavi semai
6	v. 127-242	Der makam-ı Pençgâh semai
7	v. 127-243	Der makam-ı Pençgâh semai
8	v. 127-244	Der makam-ı Pençgâh semai
9	v. 127/128-245	Der makam-ı Rehâvi semai
10	v. 128-246	Der makam-ı Mahur semai
11	v. 128-247	Der makam-ı Segâh Semai
12	v. 128/129-248	Der makam-ı Segâh Semai Ahmed Çelebi
13	v. 129-249	Der makam-ı Segâh Semai
14	v. 129/130-250	Der makam-ı Irak Semai
15	v. 130-251	Der makam-ı Irak Semai
16	v. 130/131-252	Der makam-ı Irak Semai
17	v. 131-253	Der makam-ı Irak Semai
18	v. 131-254	Der makam-ı Irak Semai
19	v. 131/132-255	Der makam-ı Hicaz Semai
20	v. 132-256	Der makam-ı Şuri Semai
21	v. 133-257	Der makam-ı Neva Semai
22	v. 133-258	Der makam-ı Sünbüle Semai
23	v. 133/134-259	Der makam-ı Sünbüle Semai
24	v. 134-260	Der makam-ı Acem Semai
25	v. 134-261	Der makam-ı Acem Semai
26	v. 134/135-262	Der makam-ı Buselik Semai
27	v. 135-263	Der makam-ı Buselik Semai
28	v. 135-264	Der makam-ı Bayatî Semai Ahmed Çelebi
29	v. 135/136-265	Der makam-ı Kürdi Semai
30	v. 136-266	Der makam-ı Nühüft semai
31	v. 186-340	Çenber-i Angeli Der makam-ı Tahir
32	v. 187-341	Düyek-i Çengi Cafer Muhayyer
33	v. 192-342	Nühüft Sakil
34	v. 193-343	Fahte Saba
35	v. 194-344	Muhammes Amel-i Tatar İbrahim Çelebi
36	v.195-345	Uşşak Darb-ı Feth
37	v. 196-346	Nikriz Sakil-i Muzaffer
38	v. 198-347	Bayatî-i Usta Karaoğlan Serraczade
39	v. 199-348	Kürdi-i Sultan Korkud Devr-i Kebir
40	v. 204-349	Buselik Feth-i Bağdad Muhammes
41	v. 205-350	Semai Hicaz
42	v. 205-351 ³	Gamfersa Bayatî amel-i Kantemir usuleş çenber
43	v. 206-352	Eser adı olmayan bir eserin son ölçüleri

Kantemiroğlu Edvarı'nda bir vuruşluk değerlerin yazılmadığı "Nühüft Semai" adlı eserden sonra, Hüseyni Semai (v. 137-267) adlı eserden Çenber-i Angeli Der makam-ı Tahir (v. 186-340) adlı esere kadar bir vuruşluk değerler her notada gösterilmiştir.

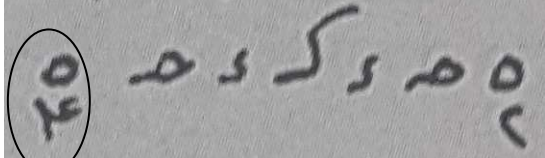

Kantemiroğlu Edvarı'nda özellikle son eserlerde Nâyî Osman Dede'nin kullandığı süre değerlerini hatırlatan rakam yazıları ile karşılaşılmaktadır. Dört vuruşluk süre değeri için en dikkat çeken örnek "Sür-i Hümayun/usuleş muhammes" adlı eserde görülmektedir (v. 8).

Tablo 26: *Kantemiroğlu Edvarı* Sür-i Hümayun/ usuleş muhammes adlı eserde perde süre değerleri

Kantemiroğlu Edvarı	Batı notası
	

Tablo 26'da görüldüğü gibi dört vuruşluk değere sahip perdelerin değer rakamlarının gösterilişinde farklılık vardır (□ ve ♪). Her biri dört vuruş olan perdelerden (evç, hüseyini, neva ve izzal) neva perdesi Nâyî Osman Dede'nin kullandığı rakam yazısı ile benzerlik gösterir. Bu eserde bir vuruşluk süre değerlerinin yazılmadığı ve yarım değerli perdeler için ise üzerinde çizgi ile gösterildiği görülmektedir.

Tablo 27: *Kantemiroğlu Edvarı* Uşşak/darb-ı feth adlı eserde perde süre değerleri

Kantemiroğlu Edvarı	Batı notası
	

Tablo 27'de Uşşak/darb-ı feth adlı eserde de dört vuruşluk perde değerleri Nâyî Osman Dede'nin kullandığı şekilde olduğu görülmektedir (v. 195-345).

Kantemiroğlu Edvarı'nda iki farklı yazı olduğu en dikkat çeken faktördür. Bu farklı el yazısı Kantemiroğlu'ndan sonra yazmayı elinde bulunduran kişilere ait olabilir. Bu eserlerde de bir vuruşluk değerler kullanılmamıştır. Bu sayfalar ve eser numaraları Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28: *Kantemiroğlu Edvarı*'nda bir vuruşluk değer yazılmayan eserler

Sıra	Eser varak ve No	Eser Adı
1	v. 140 eser no: 272	Evç Semai-Solakzade
2	v. 140 eser no: 273	Evç Semai-Şerif Çelebi
3	v. 8 eser no: 274	Sür-i Hümayun usuleş Muhammes ⁴
4	v. 186-340	Çenber-i Angeli Der makam-ı Tahir
5	v. 187-341	Düyek-i Çengi Cafer Muhayyer
6	v. 192-342	Nühüft Sakil
7	v. 193-343	Fahte Saba
8	v. 194-344	Muhammes Amel-i Tatar İbrahim Çelebi
9	v.195-345	Uşşak Darb-ı Feth
10	v. 196-346	Nikriz Sakil-i Muzaffer
11	v. 198-347	Bayati-i Usta Karaoğlan Serraczade
12	v. 199-348	Kürdi-i Sultan Korkud Devr-i Kebir
13	v. 204-349	Buselik Feth-i Bağdad Muhammes
14	v. 205-350	Semai Hicaz
15	v. 205-351 ⁵	Gamfersa Bayati amel-i Kantemir usuleş çenber
16	v. 206-352	Eser adı olmayan bir eserin son ölçüleri
17	v. 207	Eser yok fakat "suret-i şedd başlıklı notlar alınmış
18	v. 210-353	Nevruz der darb-ı remel (Kitab-ı Edvar'dan alınmış)
19	v. 210-354	Remel geveşt (gevaşt olarak yazılı (كواشت))
20	v. 3 (?) -355	Irak Devr-i Kebir

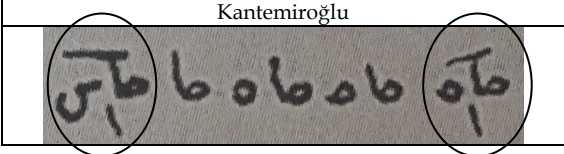

Nâyî Osman Dede Defteri'nde yarım vuruşluk değerler için (½) sembolü kullandığı bilinmektedir. *Kantemiroğlu Edvarı*'nda da bazı eserlerde benzer işaret kullanıldığı görülür. Bu eserler de Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29: *Kantemiroğlu Edvarı*'nda yarım vuruşluk değer yazılışı farklı olan eserler

Sıra	Eser varak	Eser Adı
1	v. 8-274	Sür-i Hümayun usuleş Muhammes
2	v. 140-273	Şerif Çelebi semai evç
3	v. 187-341	Düyek-i Çengi Cafer Muhayyer
4	v. 192-342	Nühüft Sakil
5	v. 193-343	Fahte Saba
6	v. 194-344	Muhammes Amel-i Tatar İbrahim Çelebi
7	v. 198-347	Bayati-i Usta Karaoğlan Serraczade
8	v. 199-348	Kürdi-i Sultan Korkud Devr-i Kebir
9	v. 204-349	Buselik Feth-i Bağdad Muhammes
10	v. 205-350	Semai Hicaz
11	v. 205-351	Gamfersa Bayati amel-i Kantemir usuleş çenber
12	Eser no:355	Irak Devr-i Kebir

Yarım vuruşluk perde süre değerlerinin yazılışına ilişkin bir örnek Tablo 30'da verilmiştir. Bayati-i Usta Karaoğlan Serraczade adlı eserde yarım vuruşluk sürelerin yazılışının Nâyî Osman Dede'nin perde süre değerleri için kullandığı işarete benzediği görülür (v. 198-347).

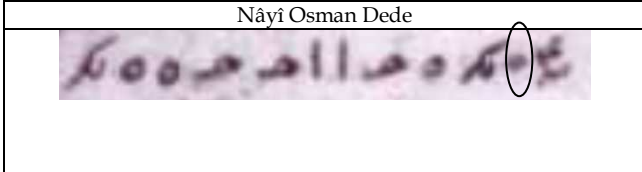
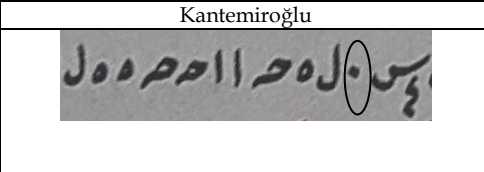

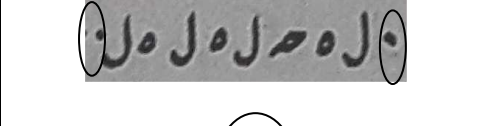

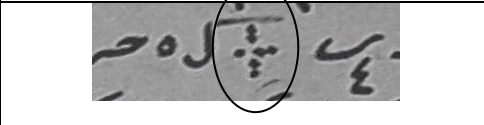
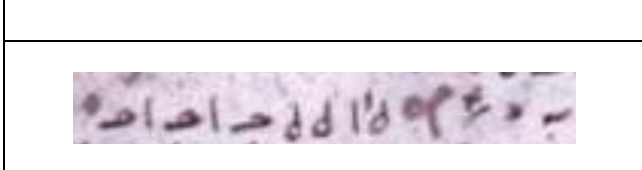
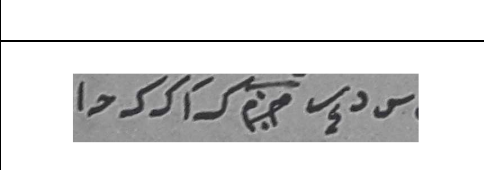
Tablo 30: Kantemiroğlu Edvarı bayati-i Usta Karaoğlan Serraczade adlı eserde perde süre değerleri

Kantemiroğlu	Batı notası
	

2.2.2. Usul sonu (ölçü çizgisi) işaretlerindeki benzerlikler

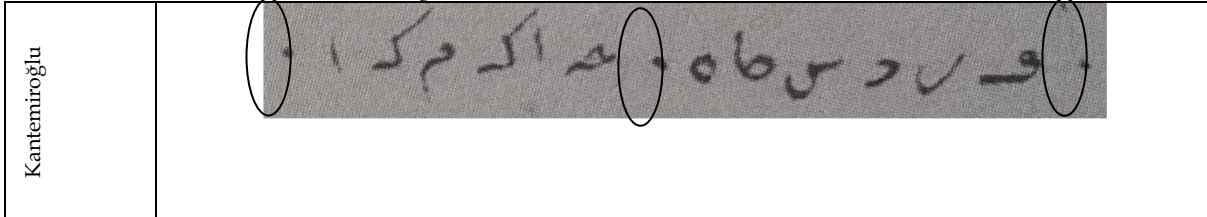

Nâyî Osman Dede'nin *Defteri*'nde yer alan Nikriz makamında, Sakil usulünde ve Muzaffer adı altında kaydedilmiş eser ile aynı eserin Kantemiroğlu edvarındaki kaydedilmiş eser arasında usul sonunu gösteren işaretler açısından benzerlik olduğu görülür. Perde işaretleri her ne kadar Kantemiroğlu yazısına göre yazılmış olsa da eserin usul sonlarına konulan nokta işaretlerinin Nâyî Osman Dede'nin kaydettiği eserde de aynı yerlerde kullanılmış olması dikkat çekicidir.

Tablo 31: *Kantemiroğlu Edvarı nikriz-sakil-muzaffer* adlı eserde usul sonu işareti

Nâyî Osman Dede	Kantemiroğlu
	
	
	
	

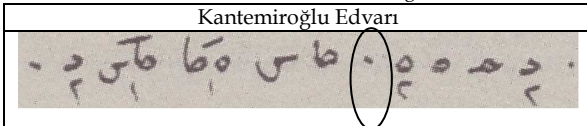

Ayrıca Evç semai Solakzade (v. 140-272) adlı eserde de usul sonunu gösteren başka bir ifade ile ölçü çizgisi görevi gören nokta işaretleri kullanılmıştır. Farklı bir el yazısı ile yazılan bu eserde kullanılan nokta işaretleri Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32: *Kantemiroğlu Edvarı Evç semai Solakzade* adlı eserde usul sonu işareti

Kantemiroğlu	Batı notası
	

Kantemiroğlu Edvarı'nda Şerif Çelebi/Semai (v. 140-273) adlı eserde de usul sonlarını gösteren nokta işaretleri kullanılmıştır. Tablo 33'te mülazime bölümünden örnek ölçü verilmiştir.

Tablo 33: *Kantemiroğlu Edvarı Şerif Çelebi/Semai* adlı eserde usul sonu işareti

Kantemiroğlu Edvarı	Batı Notası
	

2.2.3. Tekrar işaretleri açısından benzerlik

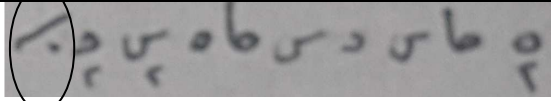

Kantemiroğlu Edvarı'nda *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde kullandığı tekrar işaretlerine benzeyen işaretler kullanıldığı görülür. Özellikle edvara sonradan kaydedildiği düşünülen eserlerin içerisinde yer alan bu benzerlik gösteren işaretler, *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nden kaydedilmiş olduğu şüphesini uyandırmaktadır. *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde ve *Kantemiroğlu*'nda yer alan "Nikriz-Sakil-Muzaffer" adlı eserdeki benzer işaretler Tablo 34'de karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 34: *Kantemiroğlu Edvarı* Nikriz/Sakil/Muzaffer adlı eserde tekrar işaretleri

Nâyî Osman Dede	Kantemiroğlu
	
	

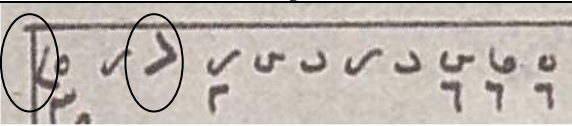

Tablo 34'te ölçüleri verilen eser *Kantemiroğlu Edvarı*'nda neredeyse son eserlerden olmasına karşın (346. Sıra), *Kevserî Mecmuası*'nda yer alan ilk eserlerden (54. Sıra) kabul edilebilir. Tablo 34'de görüldüğü gibi bir vuruşluk değerler verilmezken, *Kevserî Mecmuası*'nda bir vuruşluk değerler gösterilmiştir. Bu farklılıklar *Kevserî*'nin bu eseri *Kantemiroğlu Edvarı*'ndan istinsah etmediği kanaatini uyandırmaktadır. Ayrıca *Kantemiroğlu Edvarı*'na farklı bir el yazısı ile sonradan ya da başka birisi tarafından yazılan bu eserin *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nden alınmış olabileceğini göstermektedir. İkinci de (2016: 127) yaptığı çalışmada *Kantemiroğlu* ve *Nâyî Osman Dede* yazısı arasındaki benzerliğe dikkat çekmiştir.

Tablo 35: *Kantemiroğlu Edvarı* Kürdi Sultan Korkud Devr-i kebir adlı eserde tekrar işareti

Kantemiroğlu Edvarı	Batı Notası
	

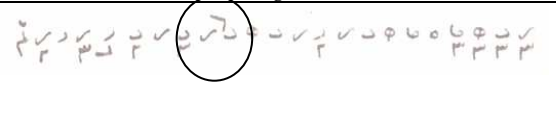

Tablo 35'de görüldüğü gibi *Kürdi Sultan Korkud Devr-i kebir* (v. 199-348) adlı eserde *Nâyî Osman Dede'nin* kullanmış olduğu tekrar işareti görülür. Bu eserin *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'ni işaret etmesine karşın Judetz'in verdiği listede kürdi makamında herhangi bir eser yoktur (Judetz, 2007: 38-39).

Tablo 36: *Kantemiroğlu Edvarı* Der Makamı Rehavi/Semai adlı eserde tekrar işareti

Kantemiroğlu Edvarı	Batı Notası
	

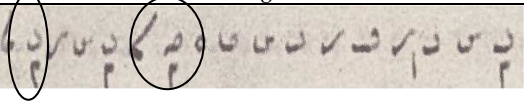
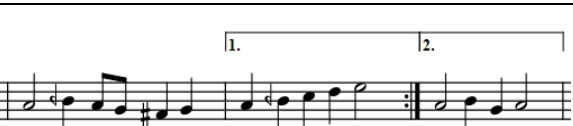
Tablo 36'da görüldüğü gibi *Kantemiroğlu Edvarı*'nda *Rehavi/Semai* adlı eserde *Nâyî Osman Dede'nin* dolap işaretlerine benzeyen işaretler kullanılmıştır (v. 127-128). Aynı eserin farklı ölçüsünde de aynı tekrar işaretinin kullanıldığı görülür (Tablo 37).

Tablo 37: *Kantemiroğlu Edvarı* Der Makamı Rehavi/Semai adlı eserde tekrar işareti

Kantemiroğlu Edvarı	Batı Notası
	

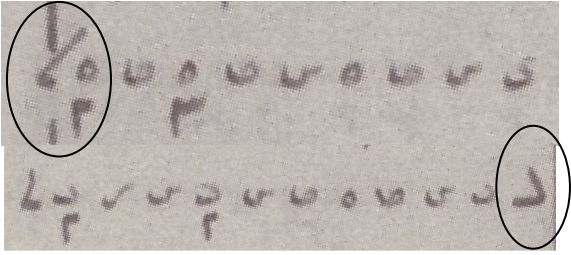

Kantemiroğlu Edvarı'nda *Der makam-ı Şuri/Semai* adlı eserde de dolap işareti kullanılmıştır (Tablo 38).

Tablo 38: *Kantemiroğlu Edvarı* Der makam-ı Şuri Semai adlı eserde tekrar işareti

Kantemiroğlu Edvarı	Batı Notası
	

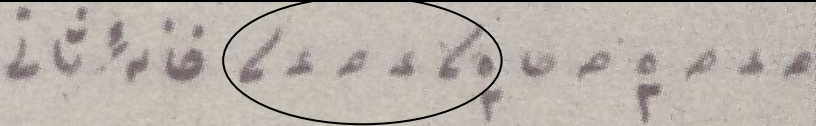

Tablo 38'de görüldüğü gibi eserin Mülazime ve Hane-i Sani bölümlerinde kullanılan bu dolap işaretleri Nâyi Osman Dede'nin kullandığı işaretler ile benzerlik gösterir. Bu eser de Judetz'in verdiği listede yoktur (Judetz, 2007: 38-39).

Tablo 39: *Kantemiroğlu Edvarı* der makam-ı Acem Semai adlı eserde tekrar işareti

Kantemiroğlu Edvarı	Batı Notası
	<p>1.</p> <p>2.</p>

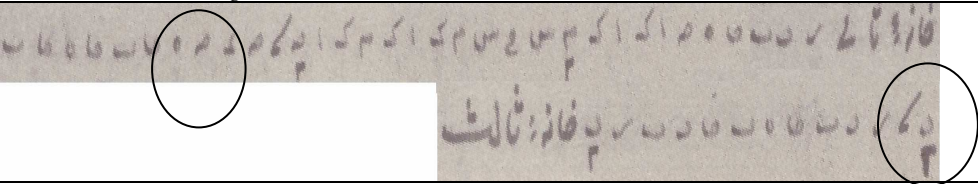

Tablo 39'da görüldüğü gibi "Der makam-ı Acem Semai" adlı eserin "Ser-Hane" ve "Hane-i Sani" bölümlerinde dolap işareti kullanılmıştır (v. 134). Der makam-ı Acem Semai adlı eserin mülazime bölümünde kullanılan dolap işareti ise ne amaçla kullanıldığı anlaşılamamaktadır. Ekinci'ye göre bu dolap işareti Hane-i Sani Bölümünün ikinci bölümüne yönlendirmektedir. Fakat daha önce böyle bir kullanım şekli olmadığı için kesin olarak bunu söylemek zordur. Bu dolabın usul değişimi ile bitirişte kullanılması gibi bir amaçla yazılmış olabileceği söylenebilir (Tablo 40).

Tablo 40: *Kantemiroğlu Edvarı* der makam-ı Acem Semai adlı eserde tekrar işareti

Kantemiroğlu Edvarı	
Batı Notası	

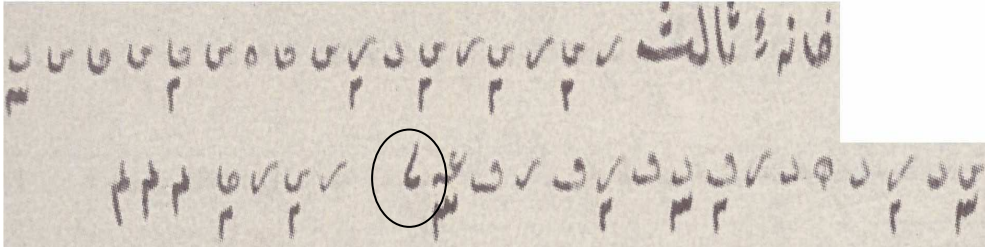

Tablo 40'ta verilen şeklin başka bir semai usulündeki eserde de kullanıldığı tespit edilmiştir. "Der Makam-ı Buselik Semai" adlı eserde kullanılan bu işaretin de tam olarak dolap olup olmadığını söylemek güçtür. Tablo 41'de bu eserin Hane-i Sani Bölümünden örnek verilmiştir.

Tablo 41: *Kantemiroğlu Edvarı* der makam-ı Buselik Semai adlı eserde tekrar işareti

Kantemiroğlu Edvarı	
Batı Notası	<p>Hane-i Sani</p> <p>Hane-i Salis</p>

Tablo 42'de de tekrar işareti görülmektedir.

Tablo 42: *Kantemiroğlu Edvarı* der makam-ı Nühüft Semai

Kantemiroğlu Edvarı	
Batı Notası	<p>Hane-i Salis</p>

Bu işaretlerin *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nden alınmış olabileceği fikrini uyandırmaktadır. Fakat bu eserler Judetz'in çalışmasında vermiş olduğu listede yoktur.

3. Terimlerin yazılışı bakımından benzerlikler

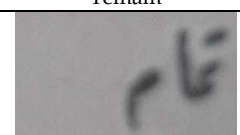
Keşerî Mecmuası'nda da tespit edilen mülâzime terimine karşın *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde kullandığı lâzime teriminin *Kantemiroğlu Edvarı*'nda da bazı eserlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Hangi eserlerde lâzime teriminin kullanıldığı tablo 43'te verilmiştir.

Tablo 43: *Kantemiroğlu Edvarı*'nda Lâzime teriminin kullanıldığı saz eserleri

No	SAYFA	Eser Künyesi	Eser sıra no	Terim Lâzime
1	v. 13-14	Der makam-ı Hüseyni "Küllî Külliyyat" Fahte Harun Yahudi	22	
2	v. 19-20	Der makam-ı Irak usuleş Düyek	30	
3	v. 24	Der makam-ı Muhayyer "yürük düğah" düyek Acemlerin	38	
4	v. 27-28	Der makam-ı Neva usuleş Berevşan	45	
5	v. 47	Hüseyni berevşan-ı kebir	47	
6	v. 31-32	Der makam-ı Neva devr-i kebir-i Ahmed Beg	55	
7	v. 129-130	Der makam-ı Irak semai	250	
8	v. 130-131	Der makam-ı Irak semai	252	
9	v. 140	Evç Semai-i Solakzâde [farklı bir el yazısı]	272	
10	v. 194	Muhammes Amel-i Tatar İbrahim Çelebi	344	
11	v. 195	Uşşak darb-ı feth	345	

Bu eserlerde "temme" yazısının dışında "temam şod" ya da "temam" yazısı dikkat çekmektedir (v. 140-272, v. 140-273, v. 205-351, v. 199-348, v. 198-347, v. 196-346, v. 195-345). Tablo 44'te verilen bu terimler edvar kitabına farklı bir kaynaktan aktarıldığı izlenimini vermektedir. Çünkü bu eserler farklı bir el yazısı ile yazılmıştır. Der makam-ı Acem Yegâh-ı usuleş berevşan (v. 185-186 no: 339) adlı eserden sonra yani el yazısı değiştikten sonra eserlerde "temme" terimi kullanılmamıştır.

Tablo 44: *Kantemiroğlu Edvarı*'nda kullanılan terimler

Temam şod	Temam
	

3. SONUÇ

Nâyî Osman Dede'nin Defteri üzerine yapılan araştırmalar ve ortaya çıkan eserler sayesinde defterde kullanılan perde düzeni, tekrar gibi çeşitli işaret ve terimler büyük oranda netlik kazanmıştır. Aynı zamanda tespit edilen bu işaretlerin diğer yazma eserlerde kullanılan müzik yazıları ile karşılaştırma imkânı da sunmuştur. *Kantemiroğlu Edvarı* ve *Keşerî Mecmuası* üzerine yapılan çalışmalarda ise tespit edilen bazı özel işaretler olduğu ve bu çalışmada yapılan karşılaştırma ile *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde kullanılan işaretler ile benzer olduğu görülmüştür. Benzerlik olan işaretler ise perde düzeni, tekrar, dolap, ölçü işaretleri ve bazı terimlerdir.

3.1. Tartışma

1. *Kantemiroğlu Edvarı*'nda ve *Keşerî Mecmuası*'nda tespit edilen özel şekillerin *Nâyî Osman Dede'nin Defteri*'nde kullanılan şekiller ile benzerliğinin nedeni müelliflerin defterden haberdar olmasıdır diyebiliriz.

Bu eserlerin bizzat Kantemiroğlu ya da edvarı daha sonra elinde bulunduran kişiler tarafından, Nâyî Osman Dede'nin defterinden edvara Kantemiroğlu'nun perde düzenine göre kaydedilmiş, Kantemiroğlu'nun yazısında karşılığı olmayan Nâyî Osman Dede'nin icat ettiği tekrar, dolap gibi işaretlerin de aynen alınmış olduğu düşünülmektedir.

2. Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nden alınmış olduğu neredeyse kesin gözüyle bakılabilecek eserlerin dahi Judetz'in vermiş olduğu listede yer almıyor olması şaşırtıcıdır. Judetz'in verdiği bilgilere göre defter yüz yapraklı ve içinde yetmiş kadar eser vardır. Defter üzerine yapılan çalışmalar ve karşılaştırmalara göre Judetz'in listesinde olmayan bazı eserlerin Nâyî Osman Dede'nin defterinde mevcut olduğu görülmüştür. Yüz yapraklık defterin arkalı önlü yazıldığı hatta bazı sayfalarda iki eser kaydedildiği anlaşıldığına göre bu defterde yüzden fazla eser olması gerektiği söylenebilir. Kevserî'nin bu defterden haberdar olduğu, Kantemiroğlu Edvarı'nda olmayan eserlerin Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nden kaydedildiği düşünülmektedir.

3. Judetz'in verdiği bilgiye göre Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nin iki nüshası olduğuna ve Yenikapı mevlevihanesinde saklı bulunduğu yıllarda mevlevihanede çıkan bir yangında bir nüshasının yandığına inanılmaktadır (Judetz, 2007: 37). Bu bilginin doğru olduğu kabul edilirse Kevserî Mecmuası'nın Kantemiroğlu Edvarı'na nazaran fazla olan eserlerin bu kayıp nüshadan da alınmış olabileceği ihtimalini ortaya çıkarır.

KAYNAKÇA

- AREL, H. S. (1907). "Musiki/Kevserî Mecmuasından Müstahreç İki Kadim Peşrev Hakkında Bazı Mütaalat", *Şehbal Dergisi*. Sayı 12.
- DOĞRUSÖZ N. (2006). "Osman Dede'nin Koleksiyonundan Birkaç Belge", *Musikişinas*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- DOĞRUSÖZ, N. (2013). "Nâyî Osman Dede'nin Nota Koleksiyonundan Bir Saz Eseri: Segâh Peşrev", *Akademik Bakış Dergisi-Uluslar arası Hakemli Sosyal Bilgiler e-Dergisi*. No: 37, Temmuz-Ağustos 2013.
- EKİNCİ, M. U. (2016). *Kevserî Mecmuası. 18. Yüzyıl Saz Müziği Külliyyatı*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- JUDETZ, E. P. (2007). *Türk Musikisi Kültürünün Anlamları*, (Çev. Bülent Aksoy). İstanbul: Pan Yayıncılık.
- KANTEMİROĞLU, D. (2001). *Kantemiroğlu Edvârı*, (Çev. Yalçın Tura), c. I-II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- TURA, Y. (2001). *Kantemiroğlu Edvârı*, c. I-II, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kevserî, Nâyî Mustafa, *Kevserî Mecmuası*, Milli Kütüphane, No: Mf 1994 A 4941. vr. 198a, vr. 216a-223b
- YALÇIN, G. (2017). "Nâyî Osman Dede'nin Nota Defterinden Üç Saz Eserinin Müzik Yazısı Açısından İncelenmesi", *Rast Müzikoloji Dergisi*, Cilt V, Sayı 1 (2017), s.1447-1473.
- YEKTA, R. (1907). "Musiki/Kitabet-i Musikiye Tarihine Bir Nazar", *Şehbal Dergisi*, Sayı 11.

EKLER

Ek 1. Nâyî Osman Dede'nin Defteri'nde ve Kantemiroğlu Edvarı'nda Perdeler
Tam Perdeler

Perdeler	Nâyî Osman Dede	Kantemiroğlu
Yegâh		
Aşiran (Hüseyniaşiran)		
Irak		
Rast		
Dügâh		
Segâh		
Çargâh		
Neva		
Hüseyni		
Evç		
Gerdaniye		
Muhayyer		

Tiz segâh		
Tiz çargâh		
Tiz neva		
Tiz Hüseyini	-	

Nim Perdeler

Perdeler	Nâyi Osman Dede	Kantemiroğlu
Acem aşiran	-	
Geveşt		-
Rehavi	-	
Nihavend		
Buselik		
Saba		
Uzzal		
Nikriz		-
Bayati		
Hisar	-	
Zengüle	-	
Mahur		
Şehnaz		
Sünbüle		
Acem		
Tiz buselik	-	
Tiz saba	-	
Tiz uzzal		
Tiz Bayati	-	

Ek 2. Nâyi Osman Dede'nin Defteri'nde yer alan eserler (Judetz, 2007: 38-39)

1.	Rast	Darb-ı fetih	Şerif
2.	Rast	Düyek	Alem Ara
3.	Rast	Düyek	Benefşezar
4.	Nikriz	Sakil	Muzaffer
5.	Rast	Fahte	Elmas pare/Solakzade

6.	Saba	Darb-ı fetih	Mustafa
7.	Hüseyini	Düyek	Şah murad
8.	Uşşak	Düyek	Hasan Can
9.	Uşşak	Düyek	Hasan Ağa
10.	Uşşak	Düyek	Cihan Ara
11.	Saba	Sakil	Mah-ı Bulut
12.	Saba	Sakil	Tatarhan sakili
13.	Saba	Havi	Solakzade
14.	Saba	Sakil	Muzaffer sakili
15.	Saba	Çenber	Kalfaoglu çenberi
16.	Acem	Çenber	Ama ibrahim çenberi
17.	Saba	Darb-ı fetih	Muzaffer
18.	Uzzal	Düyek	Bostan
19.	Hisar	Darb-ı fetih	Melekcan
20.	Hisar	Darb-ı fetih	Kuh Pare/Ağa mümin
21.	Neva	Düyek	Baba zeytun
22.	Neva	Hafif	Bayezid
23.	Neva	Büyük muhammes	-
24.	Neva	Muhammes	Çengi mustafa ağa
25.	Neva	Düyek	Çengi ibrahim
26.	Neva	Fahte	Çengi ibrahim çelebi
27.	Neva	Fahte	-
28.	Neva	Çenber	Şerif sakili
29.	Neva	Çenber	Muzaffer
30.	Neva	Devir	Ahmed bey
31.	Neva	Havi	-
32.	Neva	Devir	Ahmed bey
33.	Neva	Havi	-
34.	Neva	Devri	-
35.	Neva	Sakil	Tatar han
36.	Neva	Darb-ı fetih	Solakzade
37.	Neva	Darb-ı fetih	Şerif
38.	Uşşak	Düyek	Solakzade
39.	Uşşak	Bereşan	Şerif
40.	Uzzal	Sakil	Solakzade
41.	Irak	Düyek	Seyfül musri
42.	Irak	Sakil	Melekcan
43.	Irak	Sakil	Atik
44.	Irak	Düyek	Bülbül
45.	Irak	Bereşan	Şah murad
46.	Irak	Bereşan	Muzaffer
47.	Irak	Düyek	Haydar can
48.	Irak	Darb-ı fetih	Şerif
49.	Eviç	Sakil	-
50.	Eviç	-	Çak-ı Giriban
51.	Eviç	Hafif	Meclis-i Ara
52.	Eviç	Darb-ı Fetih	Muzaffer
53.	Dügâh	Muhammes	Ağa Rıza
54.	Dügâh	Devr-i kebir	Mir-i bağdad
55.	Dügâh	Devr-i kebir	Masuki
56.	Sünbüle-nigar	Devir	Kutb-i Nâyî
57.	Sünbüle devri	-	Kutb-i Nâyî
58.	Segâh	Fahte	-
59.	Segâh	Düyek/Gıda-ı ruh	Muzaffer
60.	Segâh	Çenber	Şerif çelebi
61.	Segâh	Çenber	Şerif çelebi
62.	Segâh	Darb-ı fetih	Muzaffer
63.	Segâh- bestenigar	Düyek	-
64.	Segâh	Düyek	Sancak
65.	Nişabur devri		
		SEMAİLER	
66.	Neva	Semai	Solakzade
67.	Bayati	Semai	Buhurcızade
68.	Irak	Semai	-
69.	Eviç	Semai	Solakzade
70.	Segâh	Semai	-
71.	Nişabür	Semai	-